

## **Hari Poter, Srbija i piraterija**

**Author:** [IWPR Balkans](#)

Vlada ce morati da uvede red u odomacenu kradju intelektualne svojine stranaca, ali to nece proci bez potresa

Hiljadu nemackih maraka - pravo bogatstvo u Srbiji - dobice ona osoba koja prijavi video klub koji rentira film "Hari Poter", pre njegove premijere u Beogradu, zakazane za 22. decembar. Primamljiva ponuda srpske distributerske kuce "TAK vision", koja je otkupila "Hari Potera", vrti se ovih dana na radio talasima srpskih stanica, i prava je novina u drustvu koje vec deset godina vazi kao raj za pirateriju.

Nije poznato da li je neko vec uspeo da obezbedi nagradu, ali je sigurno da se ovim nagovestavaju bitne promene u drustvu.

Da ce Srbija morati da se obracuna sa kradjom intelektualnih dobara, ako zeli da se priblizi Evropi, postalo je jasno proslog leta nakon kontakata Vlade Srbije sa predstavnicima Saveta Evrope.

Premijer Srbije Zoran Djindjic, takodje je posle susreta sa Bilom Gejtsom proslog avgusta, u nameri da privuce Mikrosoft u Srbiju, najavio novi odnos prema autorskim pravima.

Od tada, medjutim, malo je toga uradjeno i poznavaoi prilika kazu da Vlada odugovlaci sa akcijom, jer veliko spremanje nece proci i bez velikih lomova u drustvu.

Beograd je, zahvaljujuci desetogodisnjim medjunarodnim sankcijama uvedenim zbog ratne politike rezima Slobodana Milosevica, postao piratski centar Balkana: bespravno napravljene kopije filmova, kompjuterskih igara, programa i audio snimaka, distribuiraju se u Republici Srpskoj, BH Federaciji i Hrvatskoj.

Citavo srpsko drustvo, zapravo, pociva na pirateriji - od kompjuterskih programa za drzavne univerzitete, do muzickih CD. Piraterija uposljava armiju ljudi koji nemaju mogucnosti da u katastrofalnoj ekonomskoj situaciji nadju drugi posao.

Kada bi se srpska vlada zaista odlucila da udje u tu bitku, i na primer, zabrani koriscenja nelegalnih softvera, stalo bi sve, od redakcija novina i elektronskih medija, do aerodromskih terminala.

I danas najznacajnji srpski umetnici i naucnici stvaraju na piratskim programima, a Univerzitet u Beogradu ima tek nekoliko originalnih softvera. Donedavno je original bio samo na jednom racunaru na Fakultetu organizacionih nauka.

I sama Vlada Srbije, kako je polovinom decembra priznao ministar finansija Bozidar Djelic, koristi samo dva originalna softvera.

Kada se srpsko drustvo pre deset godina naslo u izolaciji, doslo je do panicnog pokusaja da se odrzi kakav-takav korak sa svetom i zatomi glad za informacijama. Jedini nacin na koji je univerzitetski profesor tada mogao da komunicira sa svetom, bio je piratski "Internet explorer". Kupiti originalni program za njega bilo je nezamislivo, ne samo zato sto nije mogao da putuje i sto je platni promet sa svetom bio prekinut, vec i zato sto je njegova mesecna zarada bila niza od 20 nemackih maraka.

Zavladala je sveopsta intelektualna kradja, na koju je drzava blagonaklono gledala. Bila je to osveta izolovanog drustva, a na svaki takav korak u javnosti se gledalo kao na pravednu naplatu za "nepravedne i nicim zaslužene sankcije", kako je Miloseviceva propaganda nazivala tu izolaciju.

Kada je 1995. godine, na primer, TV Politika emitovala americkog oskarovca "Forest Gamp" pre svetske premijere, njen tadašnji direktor Aleksandar Tijanac je to obrazložio recima: "Ja nisam pirat, ja sam srpski Robin Hud - uzimam od bogatih i dajem siromasima."

Za ovo krivicno delo Tijanac nije odgovarao. Stavise, ubrzo je postao republički ministar informisanja. Danas je savetnik za medije u Kabinetu predsednika SR Jugoslavije Vojislava Kostunice

Sitnu korist u ovom poslu izvlacila je i sirotinja koja je prodavala, odnosno kupovala piratske proizvode.

Nema kuće u Srbiji koja ne uziva u piratskim proizvodima: rec je o milionima kopija, pri cemu se neovlasćeno emitovanje stranih pesama i filmova na privatnim, ali i na drzavnoj televiziji, podrazumeva.

Piraterija je postala drzavni posao kada je 1995. godine, zakonom regulisano poslovanje video klubova. Tada je propisano samo da video klub mora da kupi markicu Ministarstva kulture za svaku kasetu koju iznajmljuje. Propis je predstavljen kao uvodjenje reda u ovu oblast, ali je tu, u stvari, bila rec o drzavnom reketu na iznajmljivanje piratskih kopija. Odnosno, nije se moralo placati autorsko pravo, ali jeste taksa drzavi.

Slavenko Bojovic, urednik filmskog programa na TV Politika, koji je redovno emitovao strane TV filmove, kaze za IWPR: "Piraterijom se u starom rezimu smatralo samo kopiranje ili prikazivanje filmova na koje su neki distributeri iz zemlje kupili pravo. Ja sam upozoravao da je prikazivanje tih filmova krivicno delo, ali nisam smeo da to odbijem; svakom je jasno da je to bio drzavni posao naredjen sa samog vrha."

Cesto se, naime, desavalo, da se emituju vruci holivudski filmovi preko televizije, bas na dan kada bi opozicija organizovala proteste protiv Milosevica.

Pokusaji Zapada da se od kradje zastiti dozivljavali su fijasko. Na primer - holivudski strucnjaci potrosili su stotine hiljada dolara za izradu zastite od presnimavanja zvane "makrovision". U beogradskoj cetvrti Dorcol nastao je srpski odgovor na holivudski elektronski zapis, "Makrokiler" koji je dekođer holivudskog zapisa.

Za samo sto nemackih maraka mogao je da se nabavi ovaj dekođer i presnimavanje je obavljano u svim vecim video klubovima, za koje su poslednjih desetak godina radili i najbolji srpski prevodioci.

I danas, prodaja na ulicnim tezgama muzickih diskova i kompjuterskih igara, tece bez problema. Jovan, prodavac ispred Studentskog kulturnog centra u Beogradu kaze: "Nemam pojma sta sad hoće Djindjic, kad je drzava registrovala preduzeca koja se bave umnozavanjem piratskih kaseti, diskova, kompjuterskih igrice i programa".

On zaradjuje sedam do deset procenata cene diska, mesecno oko 300 nemackih maraka, ili 100 funti. Piratski diskovi staju oko 1, 5 funtu po komadu. Po Jovanovoj proceni, od piraterije zivi "vise hiljada ljudi sirom Srbije", a bogate se samo proizvodjaci.

Zarade proizvođača su ogromne, a ulaganje minimalno; za samo 500 maraka može da se nabavi rezac diskova i već se otvara kućna manufaktura za pirateriju.

Čak i kad nastupe promene, veliki proizvođači, po recima nasih sagovornika, neće biti ugroženi, jer će se, zahvaljujući nelegalno stečenom kapitalu, vrlo brzo prebaciti u zakonske okvire i umnožavati i prodavati proizvode sa licencom.

Slično se već desilo sa krupnim vlasnicima video klubova, koji su iznajmljivali piratske kasete - sada su presli u distributere, legalno saradjuju sa najvećim filmskim kompanijama, prikazuju njihove filmove u bioskopima i proganjaju vlasnike video klubova koji iznajmljuju piratske kasete.

Srpska Vlada je sada u sendvicu između oštrih zahteva Evropske unije da se zaštite autorska prava i lokalnog razvijenog biznisa. Malo nade u ovu situaciju unosi činjenica da već postoje zakoni koji adekvatno štite intelektualnu svojinu, te da se ne mora prolaziti kroz složenu parlamentarnu proceduru.

To potvrđuje i dr Slobodan Marković, profesor autorskog prava i industrijske svojine na Pravnom fakultetu u Beogradu. On ocenjuje da su postojeći zakoni koji štite intelektualnu svojinu "veoma dobri". Njih je potrebno samo primeniti. Iako se Vlada nećka, stručnjaci za ovu oblast smatraju da su promene pitanje dana i da je dovoljno preduzeti energičnu akciju državnih organa i piraterija će nestati.

"Bice dovoljno, za početak, dve - tri akcije inspektora, jedan spektakularan sudski spor i prestupnik u zatvoru. Piraterijom se bave racionalni ljudi, treba računati na psiholoski efekat, logično je da će pirati doneti razumnu odluku", procenjuje Slobodan Marković.

Da je Marković u pravu, vidi se po tome što i oni koji su poslednji u tom lancu, obični ulični prodavci, ne vezuju svoju sudbinu za taj posao, znajući da je kratkog daha.

"Voleo bih da radim legalan posao", kaže Jovan, "ali nastavicu da radim ovaj dok ne postane zaista rizican i dovede me u konflikt sa policijom".

Bojan Tončić je novinar dnevnog lista "Danas" iz Beograda.

**Focus:** Balkans: Regional Reporting & Sustainable Training

---

**Source URL:** <https://iwpr.net/sr/global-voices/hari-poter-srbija-i-piraterija>